

Volentics Gyula

A VÁCRAÓTI KÍGYÓSI KÁPOLNA TÖRTÉNETE

Szódi Helytörténeti Füzetek 4.

*A kigyósi kápolna korabeli szakrális festményeink egyike
(vácraatóti Szentháromság római katolikus templom)*

Sződi Helytörténeti Füzetek 4.

Sorozatszerkesztő: Volentics Gyula

Volentics Gyula

A vácrátóti kígyósi kápolna története

SZŐD

MMXI

Kiadta:

Szódi Helytörténeti Alapítvány

Cím: H-2134 Sződ, Árpád út 10.

Website: www.helytortenet.szod.hu

E-mail: helytortenetszod@invitel.hu

Telefon: +36 20 9463 980

Felelős kiadó: az alapítvány elnöke

Lektorálta: Horváth Mátyás néprajzkutató (Vácrátót)

**A címlapon a kápolna oltárképe látható
(vácrátóti Szentháromság római katolikus templom).**

ISBN: 978-963-08-1669-4

HU ISSN: 1789-6681

Tartalom

Bevezetés.....	6
Mi a plébánia (egyházközség)?.....	7
A szódi egyházközség filiái (rész-, fiók-, leányegyházai).....	7
Kígyós névváltozatai a forrásokban.....	8
A puszta nevének etimológiája.....	8
Hol állt Kígyós-puszta kápolnája?.....	8
Kígyós-puszta lakosságának száma, a puszta kiterjedése.....	9
A kápolna építésének legendája.....	10
Az épület leírásának leghitelesebb forrása a szódi Canonica Visitatio.....	12
A templom titulusa: Szent Kereszt felmagasztalása.....	13
Az épület leírása.....	13
Az oltárkép.....	14
A kápolna kegyurai.....	14
Itt kötöttek házasságot.....	15
Renoválások, helyreállítási kísérletek.....	15
A 2011. évi terepbejárás eredménye.....	20
Összegzés.....	21
Források.....	22

*Gyevai Pál plébános
pecsétlenyomata
(1807)*

*Dömölky Antal rátóti jegyző
pecsétlenyomata
(1837)*

*Fejér István plébános
pecsétlenyomata
(1877)*

*„Mert minden, ami elmúlt, egész
és minden, ami itt van: csonka, tört
s az elmúlásnak balvány áldozatja,
amelyre bátran azt mondjuk mi: nincs,
a végtelenség finom művi szobra,
min egy kicsike karc se látható...”*

Kosztolányi Dezső

Bevezetés¹

Már több mint egy évtizede foglalkozom Sződ falu és az abból közigazgatásilag kivált Göd, Sződliget, Csörög múltjával. A 20. század második évtizede a helyi egyházközség életében is nagy változást hozott, ugyanis az addig Sződhöz csatolt vácrátóti leányegyház is önállósult. Idős sződiektől gyakran hallottam a Csörög-hegyen valaha állt ki(j)ósi kápolnát és korszóba rejtett aranypénzt talált juhász legendáját emlegetni.

Nem nagy az egyházmegyénkben azoknak a templomoknak, kápolnáknak a száma, amelyek nem a török-korban, hanem a 20. században semmisültek meg. A közvetlen környezetből példaként megemlíthető a szűkké vált püspökszilágyi templom lebontása (1914)², vagy a második világháború után megsemmisült - a sződrákosi Floch-Reyhersberg-kúria melletti téglagyári temetőben álló, Nepomuki Szent Jánosnak szentelt urasági családi kápolna szomorú története.³

Az elmúlt években egyre érett bennem az elhatározás: az elpusztult kígyósi kápolna romantikus históriája lesz kutatásom következő tárgya. Sződ, Csörög és Vácrátót népe egyaránt magáénak vallotta a hajdani pincesoron álló kicsiny istenházát. Vajon pontosan hol állt az épület, mi lett a berendezésével, kik járultak itt az Isten elé, és miért lettek falai a földdel egyenlővé? Ezekre a kérdésekre kísérek meg választ adni e szerény tanulmányban.

A szerző

A kápolnárom az 1960-as évek elején

1 A kápolna vázlatos története korábban megjelent a szerzőtől Sződ község történeti monográfiája 1255-2005 (Sződ, 2005) 470-471. p-p., a Vácrátóti hírmondó – Vácrátót község önkormányzatának lapja 2009. ősz-tél (I. rész), 2010. július (II. rész), valamint a Váci polgár közéleti lap 2009. szeptemberi számában. Ezekben a publikációkban azonban – elsősorban az újabban előkerült fotókkal történő összevetést követően megállapítható - nem a Kígyós kápolna fotóját közölték. Az a csörögi személy, aki a fotót az 1960-as évek elején készítette nem e tanulmányban ismertetett kápolna tornyát és annak sisakját örökítette meg.

2 Varga Lajos: A Váci egyházmegye történeti földrajza (Vác, 1997) 385. p.

3 Sződi Helytörténeti Alapítvány archívuma.

Mi a plébánia (egyházközség)?

Az egyházmegyét a megfelelő működés érdekében részekre: esperességekre és plébániákra kell osztani. A plébánia nemcsak épületet jelent (lásd: parókia), hanem az egyházközséget is mint jogi személyt. Az egyház szó történelmi szinonimája az eklézsia is.⁴

A szódi és vácrátóti egyház újkori történetének megismeréséhez a török-kor lezárulásáig kell visszanyúlnunk. A török kiűzése után Althann Mihály Frigyes váci püspök Bottyánban (Vácbotyánban) szervezett (alapított) egy új plébániát, azonban azt 1718-ban Szódre helyezték át. Itt a kálvinistáktól visszaszerezett plébánia újjászervezésére már 1716-tól történtek kísérletek. A jogilag immár önálló szódi plébánia joghatóságát kiterjesztették néhány környékbeli településre, Hartvány, Bottyán és Dunakeszi fiókegyházakra is. Az újonnan szervezett plébánia rövid működés (néhány hónap) után 1718-ban Hartványba (Vác-Kishartványba, Váchartyánba) került át, és ekkor Szód, függetlenségét elveszítve maga is filiává vált. Huszonkét év után a szódi plébániát 1740-ben önállósította ismét új birtokosa, Grassalkovich (I.) Antal.⁵

A szódi egyházközség filiai (rész-, fiók-, leányegyházai)⁶

1825-ben Kisszentmiklós, Rátót, Csörög, Göd és Kígyós-pusztá tartozott Szódhoz. 1851-ben a fenti lista Haraszt-pusztával bővült. Az 1875-ös adat szerint nem változott a filiaik száma. 1900-ban Vác-rátót, Őrszentmiklós, Pusztakisgöd, Pusztagöd, Göd, Ilka-major, Úszató-major, Tecze-major, Árpád-major, Pusztacsörög, Szód-Rákos-major, Haraszt, Hosszúvölgy, Kígyós és Csörögi-szőlő voltak Szód filiai. 1920-ban már csak három részegyháza volt: Vác-rátót, Őrszentmiklós és Szódliget.

Rátót(h), Vác(z)rátót 1922. augusztus 1-én vált le a szódi plébániáról. Plébániává emeléséig csak lelkésznek számított. Ettől a naptól egyházz jogilag önálló, filiája Őrszentmiklós lett. A szódi anyaegyházról való távolsága 3,9 km volt.⁷ A település neve 1900-tól módosult Rátótról Vác-rátótra.

Kisszentmiklós (Kis-Szent-Miklós) a korábbi szódi filia Vác-rátót 1922-es leválásával a Vác-rátóti Rk. Egyházközség részévé lett. Neve 1900-tól Őrszentmiklós, 1970-től Őrbottyán (Őrszentmiklós + Vácbotyán = Őrbottyán). A szódi anyaegyházról való távolsága 7,7 km volt.⁸ Amikor még Kisszentmiklós is a szódi plébániához tartozott, a távolság miatt a plébános külön rétet kapott a káplán- és lóartás költségeinek fedezésére.⁹

Haraszt-pusztá lakossága és a csörögiek látogatták a leggyakrabban a tanulmányban bemutatásra kerülő kigyósi kápolnát. A harasztiak létszáma 1851-ben 16, 1860-ban 96, 1869-ben 70, 1881-ben 44, 1885-ben és 1890-ben 59-59, 1900-ban 96, 1901-ben 93, 1910-ben 48 fő volt. Az 1930-as kimutatásban már lakatlan helyként tartják számon.¹⁰ Harasztit és Kígyóst földrajzilag nem könnyű egymástól elhatárolni. A régészeti topográfia Haraszt-pusztát a Vácdukát Vác-rátóttól elválasztó, hosszan elnyúló hegy gerincének a két falu határát alkotó szakaszán állóként írja le.¹¹ Haraszt-pusztá a kigyósi résszel szemben, a Vácdukára vezető út túloldalán helyezkedett el. A korábbi szódi filia Vác-rátót 1922-es leválásával a Vác-rátóti Rk. Egyházközséghez került át. A terület a 20. század elején készült térképen Váczharaszt néven van feltüntetve, de nem tévesztendő össze a Vác-rátót túlsó, dél-keleti végén fekvő Vörös-haraszttal.

A történetünk szempontjából legfontosabb **Kígyós-pusztá** a korábbi szódi filia Vác-rátót 1922. augusztus 1-én történt leválásával egyházz jogilag is a Vác-rátóti Rk. Egyházközség részévé lett. Csocsán szerint a mai Vác-rátóhoz tartozó Haraszt-pusztá egybeesik Kígyóssal¹², azonban ezt a megállapítást nem tudjuk elfogadni, mivel a két pusztá egymástól több száz méteres távolságra volt található.¹³

A kigyósi és csörögi szőlőkkel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy már a török-kori összeírásokban utalást találunk a must-tizedre mint adózási formára.¹⁴ A Grassalkovich birtoklás idején, a 18. század derekán a szódi szőlőhegy rendtartása 17 pontban szabályozta a szőlővel kapcsolatos kötelezettségeket.¹⁵ Fél évszázaddal később már a kiscsörögi szőlősgazdák számadási könyve tekinthető alapvető forrásnak a szőlőhegy bérlőinek, előjáróinak és kiadásainak megismerésében.¹⁶ Megállapítható, hogy a 19. században a szőlőhegy bérlői, birtokosai között a sződiek aránya alacsony (kb. 5-10%) volt, jellemzőbb lehetett a váci, esetleg rátóti gazdák túlsúlya. Bizonyos, hogy hegybíró és hegymester választáskor a szódi és a váci gazdák küldöttei együttesen voltak hivatottak dönteni. Tragor 1923-ban

Az önállósult vácrátóti egyházközség pecsétnyomata

4 Volentics Gyula: A templom mint liturgikus tér (diplomadolgozat, Vác, 1998) 5. p.

5 Holl Béla: A váci püspöki egyházlátogatási jegyzőkönyvek protestáns vonatkozású bejegyzései a 18. században (Bp., 2004) 266. p. Chobot Ferenc: A Váci egyházmegye történeti névtára I. kötet (Vác, 1915) 134-135. p. Varga im. 62. p. Gróf Grassalkovich (I.) Antal (Ürmény, 1694. március 6. – Gödöllő, 1771. december 1.).

6 Magyarország történeti statisztikai helységnévtára 15. Pest megye (szerk.: Horváth Lajos-Kovacsics József, Bp., 2000) 181. p.

7 Chobot im. 132. p.

8 Uo. 133. p.

9 A szódi római katolikus egyház törzsvagyony-könyve (kelt: 1889, 1908) II. fejezet 1. szakasz, Szód, A. pont, Az ingatlanbirtok, 6. p.

10 A Váci Egyházmegye schematizmusai (névtárai) alapján.

11 Magyarország régészeti topográfiaja 9. kötet, Szobi és Váci járás (szerk.: Torma István, Bp., 1993) 533. p.

12 Prof. Dr. Váralljai Csocsán Jenő: Három Pest megyei falu népesedése a XVIII. század második felében (Szód, Vác-rátót és Csomád), In: Történeti statisztikai közlemények (Bp., 1959) 59-60. p-p.

13 Lásd e tanulmányban a hívek kápolnába miséző papot kérő 1936-ban kelt levelét (17-18. p-p.), bár ebben a két pusztá közötti távolságot túlzóan kilométeresként írják le.

14 Káldy-Nagy Gyula: A budai szandzsák 1546-1590. évi összeírásai (Bp., 1985). 1580-ban 50 pint (kb. 84,5 liter), 1590-ben 250 pint (kb. 422,5 liter) volt a csörögi musttized nagysága.

15 SZHA Szódi Promontoriumhoz tartozando Regulák, kelt: Kerepesen, 1753.

16 A kiscsörögi szőlősgazdák számadási könyve 1807-1891 (Tragor Ignác Múzeum, Vác).

külön is megemlíti Kígyós-pusztát, amikor ezt írja: a váciak szőlői nagyrészt a szomszédos határokon voltak (Csörög, Cseke, Kijós, Penc).¹⁷

Meg kell említeni **Hosszúvölgy-pusztát** is mint korábbi sződi leányegyházat, ami Vácrátót 1922-es leválásával a Vácrátóti Rk. Egyházközséghez került át. Hosszúvölgy helyét ma már csak az elvadult szőlőtőkék és szilvafák jelzik.

A 18. század végén a külterületek (puszták) lakossága általában az össznépesség 9-12%-át tette ki.¹⁸ Mint fentebb olvasható Vácrátót 3,9 Kígyós-pusztáig pedig 7,7 km távolságra volt az anyaegyháztól, ezért az akkori közlekedési- és útviszonyok között lófogattal történő megközelítésük - misézés, keresztelés, temetés alkalmával -, kisebb utazásszámba ment.¹⁹

Kígyós névváltozatai a forrásokban

Kígyós, Kígyós-hegy, Kiós-hegy, Kijós-hegy, Csióshegy, Kígyó-hegy, Kígyós-domsor, Kígyós-pusztá, Kiós-pusztá, Kijós-pusztá, Kiósi szőlők, Kígyós szőlőhegy, Kígyós szőlőhegy, Kígyósi Szőlő hegy, Kijósi szőlők, Kígyós-domsor, Csörögi rét, Kiskió, Nagykiós, Felső Nagykiós, Alsó Nagykiós.

Egy esetben, 1736-ban nem Kígyós, hanem Rátóti Szőlő Hegy néven írták le.²⁰

A pusztá nevének etimológiája

Hétköznapi értelemben pusztaságon lakatlan, elnéptelenedett területet értünk, azonban a történeti statisztika tágabb értelemben használja e kifejezést. Jellemzően házcsoportot, néhány tucat lakossal bíró, egy-egy település (város, falu) határában álló külterületet ért rajta. A pusztát, ha nem település határában álló lenne, akár tanyaként is definiálhatnánk. A pusztá lehet még üres, kopár, kietlen, elhagyott, vagy nagy kiterjedésű füves síkság, de az Alföldön gyakori értelemmel bír, mint szállásra alkalmas, de csak időlegesen lakott hely. Az országban mindenütt megtalálhatók voltak olyan puszták, ahol nagyarányú külterjes állattenyésztés, pásztorkodás folyt.²¹ E tanulmány szerzőjének álláspontja szerint a pusztá egy birtokos gazdaságának olyan uradalmi központja, majorsága, amely nem a lakott település határain belül található és általában a majorsági cselédség lakóhelye is.

Vác történetírója, Tragor hetvenhat éve Kígyós mint a sződi határban lévő szőlős nevet - ma már kissé megmosolyogtatón - a területen található sok siklóval magyarázta.²² A Kígyó-hegy neve elsősorban alakjáról eredeztethető. A manapság készült légi felvételeken jól látható a vulkanikus eredetű hegy gerincének hullámos vonala.

Hol állt Kígyós-pusztá kápolnája?

Kígyós Sződ, Csörög Rátót és Duka közötti „senkiföldje” volt, ahol a sződi, váci, illetve vácrátóti gazdák, bérlők szőlősei és pincéi voltak találhatóak. A mai településközpontoktól közúton a következő távolságra helyezkedett el: Szódtól 3,2 km, Csörögtől 2,1 km, Vácrátóttól 3,4 km, Vácdukától 2,5 km.²³ Ha címben szereplő kápolna pontos helyét szeretnénk meghatározni, az bizonyos, hogy a kígyó alakú - a cserháti vulkanizmus érdekes megnyilvánulási formájaként, a több kilométer hosszú, a Nyugati-Cserháthoz tartozó, csörög-vácdukai piroxén-andezit telérszerű (augit-andezit) - hegyvonulat Csörögtől keletre eső szakaszán állt. A Kígyó(s)hegy 7,5 km hosszúságú.²⁴

A szabadságharc Tragor-féle váci történeti művében közölt orosz katonai térképen a kápolnát nem, csak a szőlőültetvényt jelölik.²⁵ A második katonai felmérésen (1869 előtt) már kőkápolnaként, piros színnel ábrázolják. A vácrátóti területek, birtokrészek 1883-ban készült kimutatásában FelsőNagyKiós jelzése „G”, míg Haraszt „H” betűvel jelzett. A két pusztá között a Dukára vezető út képezte a területhatárt. A hajdani kápolna a „G” térképszelvény délnyugati sarkában helyezhető el. A birtoktérképen jól látható, hogy a kápolna mellett két út is vezetett, ezek kereszteződésnél állt az épület. Az egyik út az egykori

A vácrátóti Protocollum első lapja (1811)

A rátóti birtoktérkép borítója (1883)

17 Tragor Ignác: Váci érdekességek (Vác, 1923) 73. p.

18 Csocsán im. 68. p.

19 Chobot im. 132-133. p-p.

20 Borosy András-Szabó Attila: Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési iratainak regesztái, Igazságszolgálati iratok III. 1721-1740 (Bp., 2000) 326. p.

21 Magyar néprajzi lexikon 4. kötet (Bp., 1981) 279. p.

22 Tragor Ignác: Vác és határának hely- és ingatlannevei (Vác, 1935) 69. p.

23 A szerző adatfelvétele. Az 1827-ben kiadott Tudományos gyűjtemény IX. kötete is a „(...) Csekei és Csörögi szőlők közt épült kápolnáról (...)” ír (lásd im. 31. p.). De a Vasárnapi Újság 1899. április 16-i számában az 1849-es váci csaták kapcsán is még két csörögi kápolnát említ. Ezek közül az egyik vélhetően a kígyósi kápolna volt.

24 Földtani közlöny 1917. 10-12. füzet.

25 Tragor Ignác: Vác története 1848-49-ben (Vác, 1908) 353. p.

A birtoktérkép részlete a kápolnával
(1883)

présházak (borházsor) és az azok közé ékelődött kápolna előtt húzódott, a másik erre merőleges, és a Vác felé vezető vicinális utat köthette össze a Kígyós-dűlő északi részén, a hegygerincnél lévő Vigyázó Sándor-féle kőbányával. Ezek az utak ma már nem léteznek.²⁶

A jelenlegi vácrátóti vasútállomással szemben lévő Kígyós-hegy (magassága 220 méter) előtti mező volt maga a pusztta, mely fölött, a hegygerinchez közelebb állt a megsemmisült kicsiny kápolna.²⁷

A kápolnával szomszédos szőlőbirtokosok a későbbiekben a következő családok voltak: Horváth, Leginusz, Turányik, Dredán, Fábián, Udvari, Lukács.²⁸

Kígyós-pusztta lakosságának száma, a pusztta kiterjedése

A területen régészeti leleteket találtak már az őskorból is.²⁹ A terület pusztaként történő legkorábbi említése 1768-ból való, amikor a Mágócsiak birtokolták.³⁰

A pusztának mint lakott házcsoportnak 1851-ben 3, 1860-ban 4, 1869-ben 14, 1881-ben 2, 1885-ben 4, 1890-ben 4, 1900-ban 5, 1901-ben 3, 1910-ben pedig 4 lakosa volt, azonban az 1930-as sematizmus már lakatlanként tartja számon. Megállapítható, hogy legtöbbször a kiegyezés után, 1869-ben lakták, szám szerint tizennégyen, de lélekszáma 1901-re újból öt alá csökkent.³¹

Az 1883-ban készült rátóti birtokkimutatásban a területen KisKíós, Alsó NagyKíós és FelsőNagyKíós dűlők szerepelnek 19, 66 és 68 hold területtel és 44, 120, 140 birtokrésszel.³²

A váciak által művelt szőlőhegyek között a Kígyós-hegyet több forrás is a rátóti uradalomhoz, míg a csörögit a gödöllői uradalomhoz tartozóként írja le.³³

Mióta a régi kápolna megsemmisült nyoma sincs ennek a hajdan gyéren lakott pusztának, közel félévszázada a Kígyós-hegy lakatlanná vált.

26 Dr. Balog Ágnes adatai alapján.

27 Dercsényi Dezső (szerk.): Magyarország műemléki topográfiaja V. kötet, Pest megye műemlékei II. (Bp., 1958) 380. p. A harmadik katonai felmérés (1872-1884) alapján a Kígyó-hegy 226 méter magas volt.

28 1883. évi kataszteri térképre utólagosan felvezetett nevek.

29 Topográfia im. 529-530. p-p.

30 Dercsényi im. 377. p.

31 Sematizmusok alapján.

32 1883. évi kataszteri térkép (Polgármesteri Hivatal, Vácraátó).

33 Karsú Antal Arzén: Vác város története I. kötet (Vác, 1880) 11. p. Ebben a forrásban még a borok is megkülönböztetettek csörögi és kígyósi borokra. Galgóczy 1877-ben Sződ főkegyháza felsorolása során többek között Harasztot, Kígyós szőlőhegyet kis templomával és Csörög szőlőhegyes pusztákat különböztet meg (Galgóczy 140. p.).

A kápolna építésének legendája

A kápolna építését megelőzően is volt szakrális emlék Kígyós-pusztán. Tudjuk, hogy a Kígyós-hegyen már 1814-ben fakeresztet állított Mezei Ferenc váci lakos.³⁴ A Canonica Visitatoria hivatkozva a műemléki topográfia is ír egy Heidfeld Ferenc által állított fészületről, mely a kígyósi kápolna mellett állt. Fél évszázada is már csak hasáb alakú talapzata volt meg, rajta az elmosódott felirattal: „H. F. + MDCC...”³⁵ Ezen a mezőn, ahol a kápolna épült a kereszten kívül korábban még egy harangláb is állt.

A Szent Kereszt tiszteletére (felmagasztalására) szentelt kápolna építéstörténete rendhagyó. Nem kegyüri³⁶ elhatározásra emeltett, hanem a kis kápolna helyén egy korsó aranypénzt találó szegény váci püspöki juhász, Majsai (Majsay) János építtette.³⁷ Ez a juhász hálából a vácrátóti vasútállomással³⁸ szemben, a hegy előtti mezőn, a Vác felé vezető út mellé egy kápolnát építtetett.

A kincset talált juhász 1820. június 1-jén kelt építési kérvényében ezt írta:

„Nagyságos és Főtisztelendő Generális Vicarius Úr!
Nékem kegyes Atyám!

Gyarló ember szándékát a jó Isten bírja. Hogy nehéz kézi munkánkat Istennek áldása kövesse, és szőlőműves társainknak is ájtatos szándéka tellyesedhessék, én Istennek kegyelméből szerzett saját vagyonombul a Tekéntetes Rátóti Földes Urasághoz tartozó Kígyósi Szőlő hegyen, s ugyan azon helyen, melyen most egy fészület és harang láb áll, Istennek dicsőségére egy Kápolnát építeni, s azt a belső megkegyeneltetésű fölékesíteni magamban előkélttem avégre, hogy abban olykor olykor, a midőn tudniillik szerzetes Papok ottan megfordulnak, Szent Míse szolgálthassék, s a kívül nyaraló Munkás Keresztény ember Istennek áldásáért buzgóbban könyörögessen.

Minekutánna e végre már nem csak az illető Tettes Uraságnak engedelmet, a mint az ide mellékelt írásból meg tetszik, meg nyertem volna, hanem egyszerűs mind az ide kapcsolt iratnál fogva³⁹ az ott szállóket bíró Vátszi Lakosok a föllállítandó kápolnának örökös Conservatzióját Magokra és Törvényes Maradékára önként felvállalták volna, Nagyméltóságod és Fő Tisztelendő Uraságokat mély alázatossággal kérem, hogy ezen nemes szándékomat Egyházi hatalmával is jóvá hagyja, s nékem a mondott Kápolnának fölépítésére engedelmet adni kegyessen méltóztassék. Fölszentelt kezzeinek csókolása mellett mély tisztelettel maradván

Nagyságos, s Fő Tisztelendő Uraságnak Vátszon Szent Ivány havának 1-ő napján. 1820 Eszt.

alázatos engedelmes fia
Majsai János
Vátszi lakos, és Méltóságos
Püspöki Uraságnak
Juhászja.”⁴⁰

A kincset találó juhász hálából, vagy ahogyan ő fogalmazott: „az Istennek kegyelméből szerzett” vagyonából arra a helyre, ahol már korábban is egy fészület és harangláb állt, 1081 forintból építtette a kápolnát.⁴¹

Sokáig úgy véltük, talán ez a lábön álló harang lehetett az, ami először a kápolna tornyába, majd annak megsemmisülése után a szódi katolikus templomba került. A szódi kisharang felirata a következő: „Az Isten dicsőségére öntetett a csörögi hegy gazdaság által Keresztelő Sz. János tiszteletére első augusztusban 1846 év Bajér Josef, Acsay Josef, Krakowitser János közbe járásában Budán öntötte Herqui Josef.”⁴² Vélhetően ez a harang csak a hegygazdaságot mint „mezőgazdasági üzemet” szolgálta.

A vácrátóti harangok történetével kapcsolatban tudjuk, hogy a 18-19. századi templomi harangokat az első világháború idején, 1916 novemberében a hadsereg ágyúércnek elrekvirálta. Ekkor a harangok feliratát a szódi plébános, Krchnák János sajnos nem tudta rögzíteni. Az egyik harang 330 kg, a másik 39 kg súlyú volt.⁴³

A vácrátóti templomtoronyban jelenleg négy harang van.⁴⁴

A harangok elhelyezkedése és felirata a következő:

Az „A” harang felirata: „Isten dicsőségére + István király tiszteletére + Öntették Vácrátót község buzgó hívei 1925. évben + A község előljárási bizottságának kezdeményezésére. + A község buzgó lakóinak nevében megkoszorúzták + Bíró János és neje Fábrián Verona + Öntötte Szlezák László harangöntő Budapestben.” Másik oldalán: „Szent József haldoklók pártfogója könyörögi éretünk.”

34 Dercsényi im. 378. p.

35 Uo. 382. p.

36 Földbirtokos, püspök.

37 Dercsényi im. 380. p. Dr. Borovszky Samu: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye I. kötet (Bp., 1910) 159. p. A régészeti topográfia is ír Tragorra hivatkozva a településen két ízben fellelt egy-egy köcsögnyi, félezer friesachi dénáról. A friesachi dénár (németül Friesacher Pfennig vagy röviden Friesacher) egy kedvelt középkori ezüstpénz, egyike a mai Ausztria területén vert legismertebb fizetőeszközöknek. Nevét a karintiai Friesach városáról kapta. Ezeket az ezüstdénárokat vélhetően a tatárjárás idején rejtették a föld alá, míg a Kígyóson fellelt „kincs” középkori aranypénz lehetett. Majsai Mihály nevű házas zsellért találunk Rátóth 1770-es úrbéni tabellájában is. Elképzelhető, hogy ennek leszármazottja a kincset talált juhász.

38 A helyi érdekű vasút 1911-ben épült.

39 A mellékelt iratot az írástudatlan Majsai mellett még tíz társa is ellátta keze keresztvonásával, névszerint: Kardos István, Balogh István, Nagy Pál, Misánszky János, Balogh József, Révész Mátyás, Balik István, Szekeres Ferencz, Szekeres János, Cslovich János.

40 VPKL Szód I. doboz 14. tétel

41 Böör László – Szabó Attila: Vácrátót – Száz magyar falu könyvesháza (Bp., 2000) 119-120. p-p.

42 A szerző adatrögzítése. A harang készítettéről nincs pontos ismeretünk. Karcsú Antal Arzén Vác története című könyvében 1788-1790 között megemlíti egy Krakowitser János nevű városi serfőzőt, 1830-as években pedig egy Acsay József nevű tiszteletbeli, külső tanácsost is. Más forrásokban 1796-ban ismerünk Bayer (Bajér) József nevű váci lakost, 1810 táján Atsay József nevű városi hadnagyot, míg 1848-ból Krakowitser nevű váci orvos neve maradt fent.

43 Historia Domus Szödiensis (1740-től) 75. p.

44 Horváth Mátyás (Vácrátót) és a szerző adatrögzítése.

A „B” harangon lévő felirat: „Isten dicsőségére + Szent József tiszteletére + Öntették Vácrátót község buzgó hívei 1925. évben + A község előljáróságának kezdeményezésére. + A község buzgó lakóinak nevében megkoszorúzza + Dr. Hazai Gyula neje Fábrián Verona. + Öntötte Szlezák László harangöntő Budapesten.” Másik oldalán: „István király tekints szomorú buzgóra + fordítsd szemeidet régi országodra.”

A „C”, több helyütt puszkagolyóval átlótt harang felirata: „Amerikába kivándorolt + Vácrátóti rom. kath. hívek + adakozásából készült 1906 évben + R.J. + öntötte Walsér Ferencz Budapest.”

A „D” harang felirata: „Öntötte Hornung József Pesten 1844.” Ezen a harangon Szent István és angyal ábrázolás látható.

A mai temetőkápolna harangja sem lehetett a hajdani kigyósi kápolnában függő ugyanis ennek felirata a következő: „Vácrátót község lakosságának adományja + a két világháború hősi halottainak emlékére + és minden elhunyt lélek lelki üdvéért 1948 + öntötte Szlezák Ráczfal Rákospalotán. + Szent József haldoklóké pártfogója + könyörögi érettünk.”⁴⁵

Amint látható, a rátóti templomban lévő „A”, „B” és „C” betűvel jelzett harangok öntésük időpontjából fakadóan sem származhatnak a kigyósi kápolnából. Az 1828-as Canonica Visitatio szerint a kigyósi kápolnának már állványon (haranglábon) volt egy harangja. Mint azt a plébános a második világháborút követően írta, a kigyósi kápolna tornyában lévő kisharang sértetlenül megmaradt, ezért azt, hogy a pusztulástól megmentsék leszereltették és a vácrátóti templomba vitték. Ennek 1945 decemberi felszerelésével pótolták a háborúban elrekvirált harmadik harangot. A fentiek ismeretében elképzelhető, hogy a haranglábon a kápolna felépítését megelőzően már létező harang mellé - a „D” betűvel jelzett, jelenleg a rátóti templomtoronyban lévő, 1844-ben készült - másik harangot szereztek be. Ennek alapján a szódi templomban helyet kapó, két esztendővel később öntött harang csak a csörögi oldalon lévő majorátusban (Gödöllői uradalom), nem pedig a kigyósi részen (Vácrátóti uradalom) működött.

A kápolna elhelyezkedését talán a legjobban a Váci hírlap 1930-ban megjelent egyik számában „A csörögi hegyeken áll egy kis kápolna...” címmel megjelent leírás tartalmazza. Ezt az írást a szódi földbirtokosnak, Vác korábbi polgármesterének és országgyűlési képviselőjének, Gajáry Gézának lánya, Lívia⁴⁶ jegyezte. Azt írja - nyolcvanegy évvel ezelőtt -, „ha a vácrátóti villamosról⁴⁷ leszállva végigpillantunk a szemben lévő domboldal előtti lapályon és az országtúlról⁴⁸ leléjük arra az útra, ami a domboldalra vezet, tízpercnyi séta után megpillantjuk a „szép formájú” kigyósi kápolnát, amely a szőlőekben megbújó prűsházak között karcsú tornyával kicsi fekete bogárként uralkodik a környék felett.” A cikk írója már ekkor öregnek és roskatagnak, repedezett falúnak és mohos kőparkányúnak láttatta az olvasóval e szakrális helyet. Az oltárképet a rajta térdeplő három parasztemberrel, fehérszubás juhással, birkákkal romantikus alkotásnak tartja. Mint írja „a környék öreg szőlősgazdái mesélnek egy öreg juhászról, akinek számára a domboldalon patájával egy gödröt kapart és az ott talált kincsből emeltette a gazdjára a kápolnát.” A régi tradícióhoz híven még ekkor is, negyedévente misézett itt Rátót plébánosa – áll az írásban.⁴⁹

A szódi plébánia a 19-20. század fordulóján foglalta törzsvagyon-leltár néven jegyzékbe az egyházközség és a filiák ingatlanjait, javadalmait, személyi juttatásait. Ebben rátóti filiához tartozó részként így ír e területről: „(...) A szőlők között az úgynevezett kigyósi kápolnát Majsai János vácszi juhász a szentkezeszt felmagasztaltatásának tiszteletére 1820-ban építette, s hagyatékát - melyre kötvényekben 1081 forintot tett -, e kápolna javára hagyományozta. A pénzt átvette s valószínűleg a templom pénzével kamatoztatja a káptalan.(...)”⁵⁰

Más forrás szerint az építető juhász kérelmet írt a templom fenntartására, ezt a segítséget a földesúr és a szőlőtulajdonos váciak vállalták.⁵¹ Azonban még ha vállalták is az épület fenntartását a gyakorlatban senki sem törődött az ingatlan egyre romló állagával.

45 A szerző adatrögzítése.

46 Mi(c)skei és csertői Gajáry Lívia (Vác, 1896. március 12. - Bp., ?).

47 Helyi Érdekű Vasút (HÉV), azaz nem Magyar Állam Vasutak (MÁV), mivel ez lokális, nem pedig országos érdeket szolgált.

48 Vác-Szöd-Vácrátót vicinális út, ma Gödöllői út.

49 Váci hírlap 1930. november 23. 2. p.

50 Törzsvagyon-könyv I. fejezet 2. szakasz Rátót, B. pont, A kápolnák, 4. p.

51 Bőőr-Szabó im. 120. p.

Az épület leírásának leghitelesebb forrása a sződi Canonica Visitatio⁵²

A sződi plébánián található, latinul írott 1828. évben kelt utolsó latin nyelvű egyházlátogatási jegyzőkönyv külön fejezetben foglalkozik a kápolnával.

„A kigyósi szőlőhegy,⁵³ A kigyósi szőlőhegyen említve van egy, a Szent Kereszt felmagasztalása tiszteletére épült kápolna, amely 1820-ból való. A matertől⁵⁴ jó félórnyira van magas és száraz helyen, a tűztől biztonságban elhelyezve. Nincs fallal körülvéve, sem előre elkészült kerítéje nincs. Ez a kápolna szilárd anyagokból van építve erős falakkal⁵⁵, jól és gondosan bevakolva és zsindegytetővel ellátva. A torony kereszttel ékesítve, haranglábjja is van, de abban csak egy 164,5 font súlyú⁵⁶ harang van, amely akkor annak (a Szent Kereszt felmagasztalása) tiszteletére meg lett áldva. Az odaállított plébános a dokumentumokkal kapcsolatosan nem tudja: vajon a szentély bezárása biztonságos-e azon kulcsokkal, melyeket a harangozó a szőlőjében őriz. Ezen kápolnát tisztelendő Bodonyi Miklós⁵⁷ úr, a Váci Katolikus Egyház kanonokja áldotta meg.⁵⁸ Ez a kápolna Majszy János váci uradalmi juhász költségén létesült: hogy miféle végösszegeből, az határozatlan nem állapítható meg. A padló deszkázata és a hátralévő rész jó állapotban található. Van egy kicsiny, szűk kórusa és öt változatos orgonája, földön álló ülések és két karszék puhafából. Keresztelőkút és szent olajok nincsenek. Van egy, a Felmagasztalt Szent Kereszt tiszteletére emelt oltára új, díszes terítővel. Fa lépcső,⁵⁹ négy fa gyertyatartó, falazott oltárasztal, háromrétű oltárterítő⁶⁰, csorbítatlan hordozható oltár⁶¹, kánontáblák⁶², olvasóállvány, de tabernakulum is, amiben a kelyhet őrzik, sőt sárgaréz (örökmécs) lámpa is van. Ezenkívül ennek a kápolnának az oldalfalait négy kicsiny papírkép díszíti, melyek keretben, üveg alatt vannak. Három nagy vászonkép is van,⁶³ minden bizonyonnyal jó állapotban lévő. Továbbá a szentélyben egy asztalka, annak terében egy rozogant szekrény a szent ruhák megőrzésére szolgál. A kápolna hajójában, pedig ülőszékek, de egy kis vasedény is a szenteltvíz számára gondosan elhelyezve. Végül híjával van a kápolna: szentek ereklyéinek, gyóntatószékeknek, búcsútartás engedélynek, oratóriumnak⁶⁴ és tölörubának⁶⁵ is. A Szent Suppeltát⁶⁶ ismertette a leltárjegyzék V betűjele alatt csatoltan. Ezt a kápolnát

A kápolnárom az 1960-as évek elején

52 A Canonica Visitatio jelentése püspöki, (fő)esperesi egyházlátogatás, vagy ahogyan az 1815-ben kelt rátóti Protocollum írja (egyház)megyejárás, melynek megállapításait jegyzőkönyvben rögzítették. Sződ Canonica Visitatio-i 1746, 1754, 1760, 1777, 1810, 1828 években voltak. Az 1828. évi vizitáció kigyósi vonatkozású bekezdését (22-23. p-p.) latinból fordította és magyarázatokkal ellátta: Kovács József vácrátóti plébános (Vácrátót, 2010. június 2.). A szerző itt köszöni meg szíves, hozzáértő segítségét!

53 Kigyósenfis Capella, itt viszont Capella in Promontoris. Azt, hogy a szőlőtermelés itt kiemelt fontosságú volt, jól mutatja Galgóczy aránylag hosszú leírása: „A hegyet, melyen a bort természetik, Nagy és Kis Kiósnak hívják. Legnagyobb figyelmet érdemel a szőlőművelés. E célra a talaj igen alkalmas, s börtormése kitűnő fehér asztali faj.” A szerző jól látta, a környék népe nagy figyelmet fordított évszázadok óta a szőlőtermesztésre. A fő szőlőtermő vidék hagyományosan a Kigyós-hegy lejtős, déli oldala volt, melyen a fehér szőlők egészen jó minőségű fehérbort adtak. „Azonban a nép nem műveli szőlőjét oly gondnal és nem kezeli borát azon szakértelemmel, mint annak jósága megérdemelné” - fedtte meg a rátótiakat 1877-ben Galgóczy Károly.

54 Anyaegyháztól, Szódtól.

55 Mint a fotókon látható a falak zömében téglából épültek. Az alapozásnál vélhetően felhasználták a csörögi piroxén (sötét) andezit-lelőhelyek kőzeteit. Tragor szerint a váci „bazaltot” (sic!) az 1862 óta működő, Vác városa által gyakran bérbe adott csörögi kőbányából fejtették. A másik bánya, a Hörcher-Csereklye-féle csörögi, ahol az andezitet 1894 óta termelték ki. A csörögi kőbányáknál kisebb kapacitású volt a Kigyós szomszédságában található Haraszi-pusztán lévő öt, kicsiny kőfejtő (35/33. sz. régészeti lelőhely). A területet az 1883-ban készült térkép Vigyázó Sándor birtokos tulajdonként jelöli. (Ugyanez a térkép Dukával közvetlenül határosan Kigyóson is jelöl Vigyázó-féle kőbányát.) Az itt bányászott kőből épült a Botanikus kert kőfala és a községi pincék egy része is. Galgóczy 1877-ben kelt megyememográfiájában azt írja, hogy a Kigyós hegyben az országutakra igen alkalmas fekete kő van s abban bánya is műveltetik (Galgóczy im. 140. p.). De a volt bányák mellett, a helyszínen található „Szébb jövőt” vésetű ún. „Levente-kő” is az itt fellelhető andezit egy nagyobb tömbje. Egyes források szerint az 1960-as évekig (?) folyt itt bányászat. A régészeti topográfia szerint Haraszi-pusztán, a hegygerinc közelében öt kisebb elhagyott kőbánya van (Topográfia im. 533. p.).

56 Kb. 74,6 kg.

57 Bodonyi Miklós (18-19. század) váci kanonok és dombói apát volt 1808-tól 1835-ig.

58 Benedicta est.

59 Mozgatható.

60 Oltárkő leterítésére szolgál, amely alatt a szent ereklyéi található.

61 Ara portabilis, azaz a szent ereklyéivel.

62 Az oltáron elhelyezett három tábla, melyek a mise állandó részeinek imádkozásában segítették a misézőt.

63 E három kép ma a vácrátóti templomban található. A kápolna híres oltárképe a templomi karzat alatt, a másik két kép pedig a karzaton, az orgona két oldalán függ (lásd a borító, a 2. és a 23. oldal képeit).

64 Bár fentebb írja, hogy van szűk kórusa az orgonának, itt azonban a kápolna emeleti karzatáról azt írja, hogy nincs.

65 Manutergium.

66 Mennyezet, baldachin, azaz hangvető.

először adományból állították fel, éppen azon élő adományozása mutatkozott meg minden szükségben való gondoskodásával. Ennek következtében, a pusztulás miatt, a tartozások tömkelege aktív módon az alapítót terheli. A megállapodás szerint, 1081 forintban, a Kegyes Alapítvány adminisztratív felbontással, az eredeti záloglevelekben ezen kápolna hitbérét megállapították. Passzív tartozással egyelőre nem terheltek. Ennek a kápolnának a kiadásait, amelyek a gyertyákra vonatkoznak, fedezi az adó⁶⁷ a szőlőhegybirtokosok⁶⁸ között és a kárpótlást szabályozza. Ezen számadást, beszédést, gyűjtést, mint a kiadást illetően - ahol azok adománya ismételt megerősítést nyert, fenntartott -, tervébe vette. Istentiszteleti rend itt nincs, de ha a szőlőhegy birtokosság szentmiseáldozatot hallgatni óhajt, a plébánosnak előzőleg a biztos stipendiumot⁶⁹ illetően, a bért megadni tartozik.”

Az építést követően, de a Canonica Visitatio készítésénél egy évvel korábban már hivatkozik rá egy korabeli forrás, mely szerint a Vácshoz tartozó csekei- és csörögi szőlők között kápolnák épültek.⁷⁰

A második katonai felmérés térképén (1869 előtt) a Csióshegyen (sic!) lévő kápolna már jól láthatóan jelezve van.

A templom titulusa: Szent Kereszt felmagasztalása

A kápolna búcsúja szeptember 14-én, a Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepén volt. Ezen a napon két történelmi eseményre, Krisztus keresztféjének megtalálására, illetve visszaszerzésére emlékezünk. A Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepe 335. szeptember 13-ára nyúlik vissza, amikor Jeruzsálemben felszentelték a Szent Sír bazilikát, amelyet Nagy Konstantin császár emeltetett Krisztus sírja fölé. A Szent Keresztet Nagy Konstantin császár édesanyja, Szent Ilona találta meg Jeruzsálemben. A Keresztet szeptember 14-én ünnepélyesen felmutatták az összegyűlt népek. Innen az elnevezés: Szent Kereszt felmagasztalása. A Váci Egyházmegyében Ányás (1859), Rákoskeresztúr (1874) és Nagymaros településen van hasonló titulusú templom.⁷¹

A vácrátóti plébániai historia domus feljegyzése szerint a település vallásos szokásai között megtalálható volt az évenként négyszeri, a „kiósi” kápolnához történő nagy, vallásos búcsújáró körmenet (processzió), melyek Szt. György (április 24.), Szt. Iván (június 24.), a Szent Kereszt felmagasztalása (szeptember 14.) és Szt. János (december 27.) napján történtek.⁷² E kápolna falai között kérték Istentől e dombos tájék jámbor hívói évről évre a gazdag szüretet.

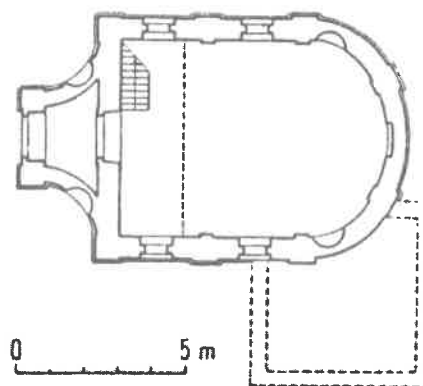
Ehhez hasonló búcsújárást folytattak a szödiek a 20. században a közeli csörögi Kecskerágó szőlőhegyre, a Czettler Jenő kúriája kertjében álló Szent Orbán pápa szoborhoz (Orbán fagyosszent, a vincellérek védőszentje).⁷³

Az épület leírása

A copf stílusú kápolna szabadon álló, egyhajós volt, tornyát a homlokzat elé építették. Felszerelési közé tartozott egy már korábban említett harang, oltár, padok, gyóntatószék, padozaton álló szószék, és kicsiny karzatán egy öt-mutációs orgona. Díszítésként négy kisebb kép és három olajfestmény (köztük az oltárkép) díszítette falait, de a leltára említést tesz egy kehelyről és sárgaréz lámpájáról is. Minden felszereléséről maga a bőkezű építető gondoskodott. Főhomlokzata délre (a mai Gödöllői út irányába) nézett, annak közepén széles falsávok közt egyenes záródású, kőkeretes kapuzat nyílt. A toronyhoz mindkét oldalon homorított ívű homlokzati fal kapcsolódott, amelyben egy-egy szoborfülke került kialakításra. Profilozott párkánya felett a torony kétszakaszos volt, oldalain az ablakok félkörívesek voltak. Két-két álló konzollal díszített óraíves párkánya volt hagymasisakkal. Oldalhomlokzatain két-két falmezőben egy-egy mélyített keretű, egyenes záródású ablak volt. Szentélye félköríves volt, a jobboldalon sekrestye állhatott. Belseje két boltszakaszos lehetett, falain közepén egy-egy lábazon álló, faltükrövel díszített lizéna⁷⁴ volt. Félköríves szentélye tükrös falsávokkal három részre volt osztva, ezekben egy-egy keretnélküli szoborfülke volt kialakítva.⁷⁵

A kápolna becsült méretei a műemléki topográfiában látható alaprajz alapján. Az előcsarnok homorú falsíkkal kapcsolódott a hajóhoz, kb. 4-5 m² területű volt. Az íves szentélyzáródású kápolna hajója kb. 7 méter széles és 8 méter hosszú volt, területe kb. 50 négyzetméter volt. A kápolna jobb oldalán valaha állott sekrestye kb. 5 x 5 méter területű volt. A hajó oldalfalain két-két ablak volt. Mint tudjuk az építéskor oratóriummal nem rendelkezett, de az orgona elhelyezésére karzata volt, amire az 1950-es években készült alaprajzon a bejáratnál, a hajó baloldalán lépcsőkialakítás utalt.

Az 1883-as kataszteri térképen, a FelsőNagyKiós-dűlőben a rátóti Gábor család 696-os számú parcellájában jól látható a kápolna szentélyének rajza, a jobbról mellé épített sekrestyével.⁷⁶

A kápolna alaprajza a sekrestyével

67 Tized, alamizsnagyűjtés.

68 Promontorialista, Vinearum cultor, dominus.

69 A szentmisét bemutató papnak bizonyos szándékre adott miseadomány, misepénz.

70 Tudományos gyűjtemény IX. kötet (Pesten, 1827) 31. p.

71 Magyar katolikus lexikon XII. kötet (Bp., 2007) 880-881. p-p.

72 Historia Domus Vácrátótiensis (1922-től) 7. p. Horváth Mátyás: Vácrátót betelepülése és a szlovák kultúra nyomai (szakdolgozat, Szeged, 2006) 59-62. p-p. Ebben a Szent Kereszt felmagasztalása ünnepe helyett a 15 nappal későbbi Szent Mihály napját írják le a körmenet időpontjaként, a Szent János napira pedig, már nem emlékeztek az adatközlők.

73 Volentics Gyula: Sződ község történeti monográfiája 1255-2005 (Sződ, 2005) 431-432. p-p.

74 Pillért utánzó falsáv.

75 Topográfia im. 380-381. p-p.

76 Térkép. Lásd a 9. oldalon látható térképet!

Amint a 6. és 12. oldalon bemutatott fotókon látható a falak zömében téglából épültek. Az alapozásnál csakúgy, mint a környék borospincéinek, valamint utak építésénél vélhetően felhasználták a csörögi andezit-lelőhelyek kőzeteit.

Az oltárkép

A kápolna belső terét díszítő képek közül a nagyméretű (160 cm x 90 cm) régi oltárkép, amely vélhetőleg a kincset megtaláló juhász ábrázolja⁷⁷ gyümölcs- (zömében szőlő) és virágfüzérrel, palmettával díszített keretben látható. Az alkotás jelenleg a vácrátóti katolikus templomban, a karzat alatt található. Az ismeretlen festő művén tájképi háttér előtt középen a keresztre feszített Jézus látható. A kereszttalapatán kőre festve a kincset megtalálásának időpontja, az 1820-as évszám, mellette, jobb oldalon pásztorbotot és rózsafüzért tartó, vélhetően a kincset megtaláló fehér subás juhász áll, mögötte juhok. A háttér hegyvidéki szőlőtőkékkel. A kereszttalapatán három fekete ünneplő ruhába öltözött, bajuszos, egymáshoz nagyon hasonló, térdeplő, fiatal falusi férfi (talán a juhász családja) látható. Előtűk egy földre helyezett kapa és kalapjaik láthatók. Az oltárkép bal alsó sarkában „M”, míg a jobb oldaliban írott „J” betűk vannak - vélhetően ez nem a kép festőjének szignója, hanem a kincset talált juhász nevének kezdőbetűi. A kép provinciális, ismeretlen mester műve.⁷⁸

Dr. Varga Lajos váci segédpüspök az egyházmegye történeti földrajzában így foglalja össze a kápolnáról szóló ismereteket: „A kigyósi szőlők között Majsai János, váci püspöki juhász, egy a Szent Kereszt tiszteletére ajánlott kápolnát építtetett, mert állítólag sok pénzt talált azon a helyen. Ez a kápolna ma már nincs meg. Unikális oltárképe, amely az említett jelenetet ábrázolja, a templomban (ti. vácrátóti) megtalálható. Az egyházmegye egyik legértékesebb votív-, azaz fogadalmi képe, offer.”⁷⁹

E szép alkotás vélhetően 1945-ben a leszerelt kápolnaharanggal egy időben került be a templomba, de az is elképzelhető, hogy még a front ideérkezése előtt szállították a védett plébániatemplomba.

Szilárdfy a két Althann művészeti hagyatékáról értekező könyvében a vácrátóti templomnak csupán a barokk korabeli oltárképeiről tesz említést, ezért ezt nem ismerteti.⁸⁰

1953-ban arról olvashatunk, hogy a kápolna belső berendezéséből csupán három kép, néhány pad és a kis harang maradt meg. A fent ismertetett oltárképen kívül a másik két megmentett kép e tanulmány írásakor vélhetően a vácrátóti templom karzatán lévő, az orgona két oldalán látható barokk-kori, restaurálásra szoruló, vászonra festett olajfestmény. Méretük az oltárképpel azonos. A baloldali kép alján, akárcsak egy táblaképen felirat olvasható: „Óh Szentséges Rosalium⁸¹ Királynéja! Könyörögi Érettünk.” A képen Szűz Mária látható karján a gyermek Jézussal, fölötte tizenkét csillagból álló korona, bal oldalán fekete-fehér ruhájú szerzetes, a főalak jobbán apáca. Mária feje fölé egy angyal virágkoszorút tart (lásd a 2. oldalon).

A jobboldali képen Keresztelő Szent János a Jordánban megkereszteli a Názáreti Jézust. Shell kagylóból vizet önt Jézus fejére miközben egy olyan keresztre támaszkodik, melyen egy szalagon az „Ecce Agnus Dei”⁸² felirat olvasható. Jézus mögött kendőt tartó angyal figura látható. A két felső részén három puttó⁸³, valamint egy fehér galamb, mint a Szentlélek szimbóluma látható (lásd a 23. oldalon).

E két kép az egységes, barokk stílusú templomi oltár-együttesbe nem illik bele. Mostani elhelyezési helyükre feltételezhetően másodlagosan kerültek. Plébániaépülete nem volt a falunak, így az alkotások korábban abban sem lehettek.

A kápolna kegyurai

Jus patronatus: a katolikus egyházi szervezet alapító és fenntartó személy kiváltságos helyzete, a feudális földesurak joga, amely szerint a földbirtokán épült egyházat (templomot) a sajátjának tekintette, jövedelmeivel közvetlenül rendelkezett, és amelynek szolgálatára a tetszése szerinti egyházi személyt (plébánost) jelölte. E jog forrása a feudális földmagántulajdon; a földbirtokos mint donátor (adományozó), patrónus adományozza a telket, építteti a templomot, illetve fenntartására költ.⁸⁴

Általában az új templom- és plébániaépítkezések (felekezeti iskola- és kántortanító lakásépítések is) olyan anyagi terhekkel jártak, melyek a kegyúri hozzájárulás nélkül meghaladni látszottak az egyház saját erőit. A hívek szegénysége folytán gondolni sem lehetett arra, hogy tisztán az ő áldozatkészségükből épüljenek fel az annyira szükséges új templomok, egyházi ingatlanok.⁸⁵

A bemutatott Kigyós-pusztá csak egyházzójogilag tartozott 1922-ig a szódi plébániához, kegyurai végig Rátót földbirtokosai voltak, tehát az épülettel kapcsolatban a szódi birtokosoknak (Gajáry, Nemeskéri-Kiss, Schöffner, Floch-Reyhersberg, Szalachy) nem volt semminemű fenntartási kötelezettsége. A vácrátóti birtok kegyurai

Gróf Vigyázó Sándor rátóti birtokos

77 A három, fekete ruhás térdelő alak lehet a juhász családja, esetleg bojtárai.

78 Topográfia im. 379. p.

79 Varga im. 309. p. Chobot im. 133. p. Offere, az ajánlani latin szóból.

80 Szilárdfy Zoltán: Lelkiségtörténeti motivációk a két Althann művészeti hagyatékában (Vác, 2010).

81 Helyesen ROSARIUM-nak kellett volna írni. Jelentése: rózsafüzér.

82 Azaz: Íme az Isten bányája.

83 Szárnyas angyalfej.

84 Magyar Nagylexikon (Bp., 2000) 701. p.

85 Magyar katolikus almanach II. (Bp., 1988) 698. p.

Gróf Vigyázó Ferenc

a Mágócsyak, 1871-től pedig a gróf Vigyázó család tagjai voltak. Gróf Vigyázó Ferenc⁸⁶ halála után (1928) Bolza Mariette (esetenként helytelenül Marietta) grófnő kegyúri hagyatékához tartozott. Ezek alapján feltételezhető, hogy a kegyúri jog (a kápolna karbantartásának és felújításának kötelezettsége) a vácrátói uradalom birtokosát, a Vigyázó családot terhelte.

A szarvasi Bolza Pál lánya, Mariette⁸⁷, Vigyázó Sándor unokája volt. Vigyázó Ferenc és a Bolza család évekig pereskedett a lány öröksége (a köteles rész) miatt, majd az 1929. november 16-án aláírt egyezség alapján Mariette tulajdonába került az 1517 kh-s vácrátói birtok a kastéllyal, a parkkal, a gazdasági épületekkel és a faluban lévő házingatlanokkal együtt 1.735.000 pengő értékben.⁸⁸

A kegyúri jog letéteményese, gróf Zichy Domokosné Bolza Mariette 1936 őszén eladta a kastélyt és a parkot (a birtokkal együtt) Debreczeni Sándor pesti ügyvédnek.⁸⁹

Itt kötöttek házasságot

Miskei és csertői Gajary Livia Váci hírlapban megjelent írása nyolcvanegy év távlatából ma már megmosolyogtató. Mondatai szerint a 19. században nem egy poétikus hajlamú pár tartotta itt esküvőjét, a hívságos pompa

és fény helyett többre becsülve az egyszerű környezetet, amikor a szerény harmónium hangja a pacsirták és fülemülék énekével keveredett. Sőt maga a szerző is mint a sződi Árpád-major 24 éves lakosa 1920. szeptember 20-án e kápolnában kötött házasságot a budapesti származású, református vallású 37 éves sárói és derzsényei Lévy László⁹⁰ banktisztviselővel.⁹¹ Mivel ez a kápolnában kötött esküvő sem volt külön jelezve a sződi házassultak anyakönyvében, ezért nem tudjuk megállapítani, hogy e liturgikus térben fennállásának rövid másfél évszázada alatt hány esküvő kötöttetett.

Gajary Livia és Lévy László

Renoválások, helyreállítási kísérletek

A külterületen álló - valójában gondos gazda (ma még nem tudjuk az építető Majsai János meddig élt) és fenntartó nélküli - épület fennállását folyamatosan végigkísérte a felújítások, renoválások szükségessége, azonban e parányi istenháza romlását nem sikerült megállítani. A tatarozások időrendben az alábbiakban követték egymást.

1856

A rendelkezésre álló költségvetés⁹², mely a „(...) Rátóti Határban Úgy Nevezett Kijósi Szőlőhegyén lévő Kápolnának Külső és Belső Réparálása és Meszelése És a Székrestyének falait Elbontani és Újjonnan fundamentumától fel építése (...)” tárgyában készült a sekrestyéhez 3 öl követ és 600 db téglát tart szükségesnek beszerezni Szoldán Mártony rátóti kőműves pallér.⁹³

1863

Költségvetés készült „azon megkívántott ács munkákról fa anyagokkal együtt melyek az Kijósi Szőlő hegyen álló Kápolna Torony Kereszt mellett Teendők lesznek”. A szerződésből kiténik, hogy a torony közepén lévő főoszlop cserére szorult, ezért azt „vörös boronica fából” pótolták. A torony zsindelellyel fedett sisakját, vagy ahogy írták „burítékját” is meg kellett bontani, javították a zsalugátereket, sőt a nagy gombos bádogkeresztet is lecserélték. Ekkor a torony felső részét vörösre festették és harangnak is új, a könnyebb mozgást biztosító koronát csináltattak Müller János váci ács és „keresztcsináló” mesterrel.

A kőműves munkákat a szintén váci Marschallfy mester végezte. A háromszori meszelésen kívül a sekrestye ablakánál, valamint a másik nagy repedésnél 4 láb szélességben végzett javításhoz kellett 500 téglá, 10 kila mész és homok összesen 70 forint összegben.

A rátóti Szoldán kőműves hét évvel korábban már készített egy költségvetést. Az 1863. évben az 500 téglá megvásárlásán kívül azt javasolta, hogy a sekrestyét fundamentumból⁹⁴ újra kell építeni 18 darab tölgyfa karó felhasználásával. Az általa kalkulált költségek összesen 120 forintra rúgtak (volna).

Azt, hogy a fenti munkákat elvégeztette-e az egyházközség, nem tudjuk, mindenesetre a felmérések és a szükséges munkák számbavétele az épület romló állapotáról tudósítanak.

86 Gróf Vigyázó Ferenc (Bécs, 1874. április 5. – Bécs, 1928. július 31.).

87 Bolza Mariette (Bp., 1911. december 15. – Bp., 1996. július 5.).

88 Galántai Miklós: A vácrátóti botanikus kert története, In: Dunakanyar – a Közép-Dunavidéki Intéző Bizottság tájékoztatója 1985/1. sz. 43. p.

89 Botanikus kert – Vácrátót (Vácrátót, 1984) 7. p.

90 Sárói és derzsényei Lévy László (Szeged, 1883 - ?,?).

91 Házassultak anyakönyve III. kötet, sződi plébánia irattára. Esküvői tanúk voltak: Dr. Schöffner Pál (Bp., 1884. november 28. - Mauthausen, 1944) Sződ, Ilkapusztán lakó földbirtokos és báró Gyuretska(?) Alfréd. Az esketést Magyar György sződi káplán végezte.

92 VPKL Sződ 1856/1166.

93 Kőművesmester.

94 Alaptól.

A kápolnafelújítás céljára Tragor Antal plébános által 1895-ben nyitott betétkönyv. A postatiszti feladatokat az a Mihalik János látta el, aki 1888-1927 között igazgatótanítója volt a szódi elemi iskolának

templomra vonatkozik, a pusztai kápolnára már nem. Az egyházközség és a politikai község közötti per irataiból megállapítható, hogy az építető, Majsai János juhász, amíg élt gondoskodott a kápolna szükséges javításairól.⁹⁸ A bíróság a per végén nem kötelezte az előljárást a fenti fuvar és napszám ellátására.

A kápolna felújítási költségeiből nem vállalt részt Nemeskéri Kiss (II.) Pál⁹⁹ szódi (Gödön lakó) kegyúr sem.

1912

Dredán József és neje, Bíró Mária - mint a vácrátóti r. k. egyház buzgó hívei - 80 korona tőkével ájtatos alapítványt hoztak létre annak a kőkeresztnek a fenntartására, melyet 1912-ben a kigyósi szőlőben saját költségükön állítottak.¹⁰⁰ E kőkereszt alapítólevelében ugyan kigyósi szőlő van helyként feltüntetve, azonban az 1914. évi szódi róm. kath. plébánia rátóti fiókegyháza kegyes alapítványairól szóló számadás ugyanezen kőkeresztet Haraszti-pusztára teszi.¹⁰¹ Ugyanakkor a hasonló, 1906. évi számadás is ismertet a kigyósi kápolna előtt egy alapítvány nélküli kőkeresztet.¹⁰² Egyes feltételezések szerint – melyet nem tartunk valószínűsíthetőnek –, a kb. három

1874

Építési szerződés készült a kápolna felújításáról. Ebben a sekrestye alapjának kiégetett téglával újra felépítését és kétszeri bemeszelését, valamint a falak kiigazítását, a torony kijavítását, a sekrestyétető újbóli elkészítését vállalta Kovács Ferencz szódi építőmester. A szerződést a rátóti Horváth Mihály és Bucsányi József, írta alá, valamint kezük keresztvonásával jóváhagyólag ellátta Baksza János, Mészáros János és Bucsányi János.⁹⁵ Névíró volt Guranyi Gergely.⁹⁶

1902

Ebben az évben Krchnák szódi plébános kérelemmel fordult a megyéspüspökhöz. A kérés tárgya egy új 2-4 változatú orgona. Mint ahogy a plébános levelében írja, évente mindössze négy (!) alkalommal szokott istentiszteletet tartani a kápolnában, melyen a hívek tömegesen vesznek részt. A kápolnában van egy kb. száz esztendősz rozoga kis orgona, mely botránnyos hangjával a hívők áhítatát nemhogy nem emeli, hanem inkább zavarja. Ez az orgona valamikor első orgonája volt a vácrátóti templomnak, onnan került Sződre, s onnan pedig a kigyósi kápolnába. A hívek szegénysége miatt a kápolna alapítványi tőkéje - melyet a kegyes alapítványok gondnoksága kezel -, mindössze 3972 korona 66 fillér. A püspöki engedélyezést követően a templomi helyszűke miatt azonban csak egy 190 korona vételárú harmónium megvásárlására került sor.⁹⁷

1909

Ebben az évben is megállapítást nyert, hogy sürgős és alapos javítást igényel az épület. A kápolnának volt pénze, mely a vácrátóti templom pénzével együtt a központi kegyes alapok gondnokságánál (Vác) kamatozott. Gábry Lajos vácrátóti építőmester és Pittlik István ácsmester vállalta, hogy 770 koronaért kijavítja az épületet. Azonban volt egy kérdés, mégpedig a fuvarra és kézi napszámra vonatkozó, melyre nem volt megnyugtató válasz. A plébános szerint - aki az 1828. évi Canonica Visitatoria hivatkozott -, a communitasnak, azaz a politikai községnek, az előljárásnak kellett a fenti természetbeni szolgáltatást nyújtania. Azonban a községi képviselő-testület ezek kiszolgáltatását megtagadta, mondván az csak a faluban álló

95 VPKL Szöd 1874/1596.

96 Guranyi Gergely (Gerő, 18?? – 18??) kántor, jegyző és tanító volt egy személyben Sződön 1863-ban. 1874-ben már Rátóton látta el ugyanezen feladatokat, majd két évvel később elmozdították tisztségéből. A Guranyi-Snapp-Mihalik család sírköve a szódi temetőben található. Guranyi Gergely különálló, vörös mészkő síremléke egy temetői fának döntve látható.

97 VPKL Szöd 1902/1139.

98 Uo. 1909/1923.

99 Nemeskéri Kiss (II.) Pál (Saint Ange, 1856. november 13. – Göd, 1928. április 27.).

100 SZHA 1792/1912. sz. alapító levél. A kereszt felirata a következő: „ISTEN DICŐSÉGÉRE ÁLLÍTATTÁK DREDAN JÓZSEF ÉS NEJE BÍRÓ MÁRKA 1912”. A kőkeresztet Vácra Kőzség Önkormányzat Képviselő-testületének többször módosított Helyi Építési Szabályzata (VÁHÉSZ 4/2002. IV. 04.) a helyi művi értékek közé sorolta.

101 SZHA Számadás 11. folyószám (1914).

102 Uo. Számadás 9. folyószám (1906).

méter magas, műkőből készült, fém korpusszal ellátott „pusztai kereszt” a Kígyósi szőlőből lett a mai Vácdukai út – Gödöllői út kereszteződéséhez áthelyezve.¹⁰³

1926

A belügyminiszter 157902/1926. sz. engedélyével sárói és derzsényei Lévay Lászlóné sz. Gajáry Lívia (lakott: Vác, Szt. Miklós tér 6.) a kígyósi templom renoválási költségei fedezésére íven való gyűjtését egy évi időtartamra engedélyezte. A kérelmező indokában arra hivatkozott, hogy a kegyeletes célra való tekintettel a vácrátóti plébános úr kérésére szeretne adományt gyűjteni az erősen rongált, roskadozó állapotban lévő, kies fekvésű, évszázados, bájos kis templom renováltatási költségeinek fedezésére.¹⁰⁴ A leendő támogatókat a következő felhívással szólította meg:

„Kedves Testvéreink! Boldogabb idők emlékeképpen áll egy formás kis templom a Vácrátóhoz tartozó Kígyós hegy oldalában. Több mint száz év előtt építette a hagyomány szerint egy jubász, ki ott valami kincset talált. A remek fekvésű, sok kilométerről látható kápolna az egész környéknek ékessége. Sajnos oly megrongált állapotban van, hogy ha rövid idő alatt javítást nem kap, fönmaradása is veszedelemben forog. Patrónus híján a jólelkű emberek szíves adományait kérjük, hogy Isten dicsőségére s a közeljövőben minden jel szerint környékére települő hívek javára ezen idillikus kis templomot kijavíthassuk. Vácrátót, 1925. május 10.”

Összesen öt fő támogatta az alábbi kegyes adománnyal a nemes felhívást; Zalánffy Gizella (100 ezer korona), Tragor Ernő¹⁰⁵ (80 ezer korona), Kapps Ferenc (40 ezer korona), Trefort(?) (20 ezer korona), gróf Vigyázó Ferencz kegyúr (500 ezer korona). A gyűjtés végén, egy év elteltével összesen 740 ezer korona gyűlt össze.

SÁROI ÉS DERZSÉNYEI LÉVAY LÁSZLÓNÉ MISKEI ÉS CSERTŐI GAJÁRY LÍVIA

A kápolna helyreállítását szorgalmazó Gajáry
Lívia névjegye

VÁCRÁTÓTI URADALOM HARASZTI ÉS HOSSZÚVÖLGYI BÉRGAZDASÁGAINAK KÖZPONTI IRODÁJA

Vácrátót, 1923. augusztus 21. n.

■ p. és távirat: Vácbányán
vasútállomás: Vácrátót

1934

1934-ben vitéz Gerinczy¹⁰⁶ Pál magyar királyi mérnök-bányatanácsos, csörögi katolikus lakos arról értesítette a váci püspököt, hogy az épület renoválására június 10-ig zömében a csörögi hívek közadakozásából 338 pengő gyűlt össze. A költségvetés szerint a felújítás költsége ekkor 320 pengőbe került volna.¹⁰⁷ Mint a vácrátóti plébános írja, ez a javítás csak a legszükségesebb bajok orvoslását jelenti, azonban a későbbiekben a csörögiek újabb gyűjtést terveznek, mely a felújításon kívül a berendezést is érintené.¹⁰⁸

1936

A hívek az alábbi levélben a kápolnába miséző papot kértek.¹⁰⁹

„Nagyméltóságú Püspök Úr! Kegyes jó Atyánk! Alulírottak gyermeki alázattal azon kéréssel járulunk Nagyméltóságos magas színe elé, kegyeskedjék lehetővé tenni, hogy a Vácrátót község határában az ún. Haraszt-major közelében épült, felszentelt kígyósi kápolnában szentmisét hallgathassunk. Tiszteletteljes kérésünk támogatására bátrak vagyunk előterjeszteni, hogy gr. Zichy Domonkosné sz. gr. Bolza Mária (helyesen Mariette!) önméltósága tulajdonát képező és Fekete Imre úr által bérelt majorban 35 katolikus család lakik 176 lélekszámmal, akik a nevezett kápolnától 1 km távolságra laknak, viszont a vácrátóti templomtól, ahová egyházilag tartoznak 4 km távolra van a lakásuk. Körülbelül 20 katolikus család lakik a csörögi telepen és a csörögi szőlőkben, akik ugyan Sződ községhez tartoznak, de részint az oda való nagy távolság miatt, másrészt a szödi templom kicsinyisége miatt templomba nem járhatnak. 55 katolikus családról van tehát szó, akik ma a templomuktól való nagy távolság következtében ritkán, vagy egyáltalán soha nem részesülhetnek a szentmise hallgatás kegyelmében, kizárólag azért, mert egy közadakozásból restaurált a kellőleg felszerelt kápolnának, mely püspöki városunktól vasúton 12 perc alatt megközelíthető, s 55 katolikus család közelében fekszik, nincs miséző papja. Tisztában vagyunk azszal, hogy szerte az országban vannak katolikus testvérek, akik még hátrányosabb helyzetben vannak, mindazonáltal kérjük Nagyméltóságodat, hogy vegye figyelembe, hogy azon hívői, akik részére a Kígyósi kápolna mise hallgatásra legmegfelelőbb volna, nagyrészt szegény cselédek és munkások, illetve azok családtagjai, akik hiányosan öltözködhetnek s így különösen a téli évszakban egészségük veszélyeztetése nélkül nagyobb távolságra nem mehetnek misét hallgatni. De

103 Álláspontunk szerint, ha ez lenne a régi kereszt, akkor nem műkőből, hanem terméskőből készült volna. Különös lenne, ha két évvel a felállítás után Kígyósról áthelyezik Harasztra. Viszont 1906-ban már volt Kígyóson kereszt a Dredán-Bíró kereszt előtt is.

104 Vácrátóti plébánia irattára 2879/1926.

105 Tragor Ernő (Vác, 1858 - Vác, 1939. március 14.) T. Ignácnak, Vác krónikásának és T. Antalnak, Sződ plébánosának volt rokona. Ebben az időszakban az ő birtoka volt a csörögi szőlőhegy egy jelentős része, valamint az óriás pincerendszerrel rendelkező Mayerffy-Lipovniczky-Rudnyánszky-Tragor-Holló-kúria (2135 Csörög, Alkotmány u. 17.) is.

106 A Sződ lakott külterületén (2002-től már Csörög) 1967-ben már található „Gerinczi-tanya” önálló földrajzi név vélhetően róla lett elnevezve. (Lásd: Statisztika im. 180. p.)

107 Gerinczy korábban kötelezettséget vállalt arra, hogy az esetlegesen hiányzó összeget saját kasszájából pótolja.

108 VPKL Vácrátót 1934/2862.

109 Uo. 1936/6138.

ettől eltekintve nevezettek vasár- és ünnepnapon egy heti nehez munkafáradtságát pihenik ki, emellett magán teendőiket is ekkor végzik, s így megerőltető testi fáradtság volna részükre misehallgatás végett oda-vissza 7-8 km utat megtenni. Alázattal jelentetjük Nagyméltóságodnak, hogy e kérelem aláírói, de egyáltalán Haraszt és Csörög összes katolikusai hűséges gyermekei Anyaszentegyházunknak, akik buzgó katolikus életet akarnak élni, viszont fájdalommal kell megállapítanunk, hogy hibánkon kívül az elhagyatottság állapotában vagyunk, amely sajnálatos állapot tartóssága sokaknál hitbeli eltévelyedésre, sőt a hitélet teljes megszűnésére vezet. (...) Kérjük kegyes jó Főpásztorunkat, ne engedje, hogy a sátán legyen úrrá több száz lélek felett, ami az amúgy is romlott erkölcsű főváros közelében szinte magától adódik. A téli időszakban, amidőn az út a kápolnához sokszor nehezen járható, elégségesnek tartanánk, ha Karácsonykor és Húsvétkor tartatnék ott szentmise, viszont a nyári hónapokban nagyon üdvös lenne, ha minden vasár- és ünnepnapon módunkban volna szentmisét és prédikációt hallgatni s a szentgyónás és áldozás szentségében részesülni. Vácrátót, 1936. november 11."

A kérelmező templomba járó 136 csörögi és haraszi személy névsora:

Bakonyi József, Bakonyi Józsefné, Bakonyi Júlia, Balog Antal, Balog Antal, Balog Pál, Balogh Gizella, Balogh György, Balogh Mária, Bánfalvi Margit, Baráth Anna, Baráth Károly, Baráth Sándor, Bíró Mihály, Bíró Mihályné, Bodor Erzsébet, Bodor Imre, Bodor József, Cseresnye István, Cseresnye János, Deák László, Dobradinszky László, Dobradinszky Magdolna, Dombrú Imre, Domonkos Zoltán, Dr. Holló Andor,¹¹⁰ Dr. Holló Andorné, Fodor Ilona, Fodor János, Fodor Jánosné, Gulyás Péter, Gulyás Péterné, Gyurkovits Istvánné, Halász Sándor, Hegedűs Ilona, Hegedűs János, Hegedűs Jánosné, Hegedűs Mihály, Helembai József, Helembai Mihály, Helembai Mihályné, Holló Judith, Horkay Mihály, Horkay Sándor, Horváth Sándorné, Huszár József, Huszár Józsefné, ifj. Bakonyi József, ifj. Hegedűs János, ifj. Hegedűs Jánosné, ifj. Kovács István, ifj. Kővári János, Kantlik Vilmosné, Komlodi János, Kovács II. József, Kovács István, Kovács Istvánné, Kovács Teréz, Kovács Dóra, Kővári Erzsébet, Kővári Irén, Kővári János, Kővári Jánosné, Kővári Mária, Kővári Mórincz Sándorné, Kripák Mihály, Kripák Mihályné, Krokovits Ernő, Krokovits Ernőné, Lakatos János, Lakatos Mihály, Lakatos Miklós, Lakatos Miklósné, László István, László János, László Jánosné, Lőrincz Ferenc, Lőrincz József, Maglódi István, Mikó Pál, Mikó Pálné, Moldvay Mária, Moór József, Moór Józsefné, Moravcsik István, Moravcsik Istvánné, Moravcsik János, Müller Vilma, N. Jászberényi András, Nemes Jászberényi Andrásné, Olasz János, Olasz Jánosné, Özv. Baráth Károlyné, Özv. Deák Béláné, Özv. Gulyásné (...), Özv. Kutschera Gyuláné, Özv. Lőrincz Józsefné, Özv. Muics Istvánné, Özv. Svajcsik Jánosné, Özv. Vargáné (...), Putics Katalin, Rákóczi Erzsébet, Rákóczi István, Rákóczi Istvánné, Román József, Román Józsefné, Román Mórincz, Sánta József, Sánta Margit, Sántha Józsefné, Sebők Anna, Sebők István, Sebők Istvánné, Sebők János, Sebők Jánosné, Selmeci Sándorné, Sindel András, Szűcs Géza, Tamasek Anna, Tamasek Aranka, Tamasek István, Tamasek Istvánné, Turányik Mihály, Turányik Veron, Urbán Erzsébet, Urbán Sándor, Varga István, Varga Istvánné, Vincze András, Vitáris István, Vitáris Istvánné, Vitéz Balogh József, Vitéz Balogh Józsefné, Vitéz Gerinczy Pál, Vitéz Gerinczy Pálné, Zimer Jenő és családja.

A miséző plébános iránti kérelmet a rátóti plébános, Hoitsy L. Pál avval is alátámasztotta, hogy a kérelmezők, zömében cselédek – akiknek egyetlen pengő is olyan rengeteg pénz, hogy napokig el kellett vonniuk a szájuktól a falatot –, de egyetlen felszólításra összeadták a pénzt, amivel a kigyósi düledező kápolnát helyrehozhatták. Ezek az emberek abban bíznak, hogy az Isten után való égető szomjukat kielégítsék.

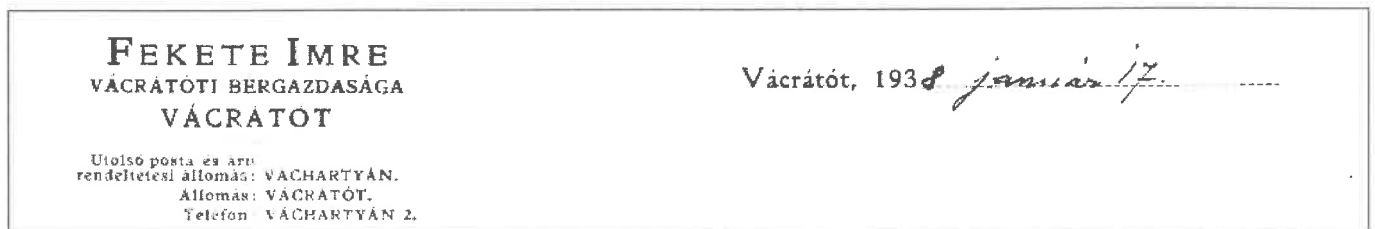
1934-től két évig a gödöllői premonstreiektől érkezett a kápolnába miséző szerzetes. Tíz évvel később, 1946-ban azonban a vasúti közlekedés annyira megromlott, hogy Verezegyházig gyalog kellett volna jönnie a papnak, így ők a továbbiakban nem tudtak segíteni. A kérelmezők lelkét azért kellene „megmenteni” – írja a plébános –, mert a kommunisták már kivetették ezekre az emberekre a halójukat.

1943

A püspök felszólítja a rátóti plébánost, hogy készíttessen költségvetést a kijósi kápolna restaurálására. Kérje fel Dr. Czettler Jenőt¹¹¹ és gróf Zichy Rafaelné¹¹² Öméltóságát, továbbá Gerinczy (Pál) MÁV tisztviselő urat hathatós közreműködésre a kijavítási munkában.¹¹³

1945

Dr. Ramoda Ödön plébános váci püspökhöz írt levelében kérte az 1820-ban épült Szentkereszt kápolna lebontását. A levél szerint az épület már húsz éve (1925) is felújításra szorult, azonban a munkálatok pénz hiányában (részben) elmaradtak. A háború utolsó évében a megszálló orosz katonaság a kápolna berendezését teljesen elpusztította, csak a falak maradtak. A tetőzet, a mennyezet is annyira meg volt rongálva, hogy az beszakadással fenyegetett. A toronyban lévő kis harang sértetlenül megmaradt, ezért azt, hogy a pusztulástól megmentsék, leszereltették, és a parókus a vácrátóti templomba behozatta. Ennek 1945 decemberi felszerelésével

110 Dr. Holló Andor (Bp., 1881-?,?) izraelita származású budapesti ügyvéd családneve 1898-ig Holländer volt. Tagja volt a Szódi Hitelszövetkezetnek. Fivére, Dr. Holló Zoltán (Bp., 1883-?,?) Csörögről történő távozása után vette át a szőlőbirtok irányítását. (Lásd: Csatar-Hovhannesian-Oláh: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye adattára (Bp., 1939) 74. p.)

111 Czétényi Czettler Jenő (Jászárokszállás, 1879. április 2. – Bp., 1953. április 23.) csörögi szőlő- és kúriabirtokos volt.

112 Gróf Zichy Domokos fia, Rafael volt. Az ő felesége gróf Zichy Rafaelné Pallavicini Edina (Bp., 1877. április 24. - Madrid, 1960 u.) ögrófnő volt.

113 VPKL Vácrátót 1943/5235.

FEKETE GÁBOR
VÁCRAÓTI BÉRGAZDASÁGA
VÁCRAÓT

Utolsó posta és áru
rendelgetési állomás: VÁCHARTYÁN.
Állomás: VÁCRAÓT.
Telefon: VÁCHARTYÁN 2.

Vácrátót, 1943. szeptember 20.

pótolták a háborúban elrekvirált harmadik harangot. Az egyházközség szerette volna a megsérült épületet lebontani és az építőanyagot más célra felhasználni. A püspöki válaszlevélben a bontás nem nyert jóváhagyást, mivel az istentisztelet céljait szolgáló kedvezőbb körülmények közötti helyreállítás lett elsődleges szempontként megfogalmazva.¹¹⁴

Egy, a szomszédos Vácdukáról szóló helytörténeti könyvben az idős vácdukai szerző szerint a Vácraóthoz tartozó Kígyó-hegy oldalán lévő kápolna 1945-ig állt.¹¹⁵ Azonban ezt a művet a fenti dátum vonatkozásában nem tudjuk hiteles forrásként elfogadni.

1953

A plébános a kerületi esperestől bontási engedélyt kért. Az indokolásban az épület sorsával kapcsolatban leírja: „(…) A Kígyósi kápolna Haraszt-puszta és Csörög között elhúzódó domboldalon áll. Háborús események következtében erősen megrongálódott. A belső berendezés, a megmentett 3 db kép, néhány pad és a kis harang kivételével teljesen elpusztult. Azóta ismeretlenek ellopták a tetőzet nagy részét, így a faanyagot, mint a cserepeket. Ma már jóformán a kápolna puszta falai állnak, amelyeket állandóan rombol az időjárás. A kápolna közelében nincs lakóház, ezért senkit sem lehet megbízni őrzésével.”¹¹⁶ Az esperes válaszában a bontási anyagból a temetői kápolna bővítését javasolta.

Még ebben a hónapban a plébános püspöknek írt kérelmében kihangsúlyozta, hogy a tetőzet már nincs meg, faanyagát lopkodják, és ha ez így marad, a falazatát is elhordják. Mint írja, a kápolna lakatlan területen épült, három kilométer távolságra a községtől. Istentiszteleti célra már igen régen nem volt használva. A falazat anyagát a temetői halottsház megépítésére használnák fel.

A Kismémedin székely kerületi esperes, Bányász István váci püspöknek írt bontási kérelmében a kápolnával kapcsolatban további fontos történeti adatokat is rögzített. A „csörögi mező kápolna” állagával kapcsolatban személyes kiszállása során meggyőződött arról, hogy a háborús front alatt alaposan megrongálódott épület egyik fala bedőlt, a benne lévő építési anyag eltűnhet. Évtizedekkel korábban itt még virágzó szőlőtelepek voltak, amelyek azóta teljesen kipusztultak, és már csak sivat, terméketlen szántóföldek terülnek itt el. A közelben nem lakik senki, így miután az építési anyag igen drága, sőt nem is kapható, a romokból lopkodják a mozgatható anyagot (tégla, cserép, szarufa, lécs). Ma már (1953-ban!) ott az alapító által is intencionált,¹¹⁷ vallásos célt szolgáló intézmény idejét múlta, miután a vidék akkori virágzó élete már évtizedek óta örökre letűnt. A kápolnarom szerint sem architektikus,¹¹⁸ sem műemléki különös sajtósággal nem rendelkezik.¹¹⁹

1954

A kápolna romjainak lebontását azzal a kikötéssel engedélyezte Kovács Vince¹²⁰, általános püspöki helynök, hogy a bontási anyagból temetői ravatalozót készítenek.¹²¹ Levelében¹²² azt írta a sződi plébánosnak, Bartoss Géának, hogy a kígyósi templom romjainak lebontására a vácrátóti plébánosnak, Dr. Ramoda Ödönnek engedélyt adott. Ha a ravatalozó felépítése után a bontási anyagból fennmarad valamennyi - írta, azt a csörögiek megkaphatják egy új csörögi kápolna felépítéséhez.¹²³

1958

A plébános - Antal Sándor -, tervbe vette a kápolna tornyának helyreállítását. A püspök szorgalmazta a tervet, azonban pénz hiányában az nem valósult meg.¹²⁴ Az 1950-es években a műemléki topográfiához végzett bejárás során már igen rongált állapotban volt. 1958-ban, de egyes adatközlők szerint még 1962-ben is állt a tornya (sisak nélkül) és homlokzata, de tetőzete ekkor már hiányzott.¹²⁵

1960

Dr. Nagy József plébános bejegyzése a háztörténetbe: „A kígyósi kápolnaromnak már a toronysisakja is lezuhant. Ezt a romot kellene megmenteni a jövő számára és a templom oltárát kellene konzerválni műértő szakember által.”¹²⁶ Sajnos az ebben a korszakban uralkodó politikai közeg (MSZMP, munkásörsg, KISZ, ifjúgárda, Hazafias Népfrent, úttörőmozgalom, szocialista brigádmozgalmak stb.) nem kedvezett semmiféle egyházi tevékenységnek, templomépítésnek. Magyarországon az 1960-70-es években mindössze néhány új templom épült, így vélhetően ennek megmentését sem szorgalmazta volna a diktatúra.

114 Uo. 1945/4649. Azt, hogy a vácrátóti templomból annak új harangjainak elkészülte után esetleg Sződre került át nem bizonyítható.

115 Táborosi Sándor: 800 éves Vácduka (Vácduka, 1997) 142. p.

116 Irattár 544/1953.

117 Szándékolt, alapított.

118 Építészeti.

119 Irattár 544/1953.

120 1922 és 1925 között Vácraóti első plébánosa

121 A mai temetőkápolna 1893-ban épült. 1948-ban bővítették és építettek hozzá előtetőt. Vélhetően ezt a temetőkápolnát az egykor a „mezőn” állt Szent Mihály kápolna köveinek felhasználásával építették. A korábbi temető kápolnája a jelenlegi Ságvári u. 1. szám helyén állott.

122 SZHA 1647/1954.

123 De mint tudjuk, Csörög új kápolna csak negyven évvel később, 1995-ben lett felszentelve Boldog Vác remete, Szent Kristóf és Szent Jeromos tiszteletére.

124 H. D. Vácraóti im. 25. p.

125 Dercsényi im. 381. p.

126 H. D. Vácraóti im. 28. p.

Ebben az évben a kápolnarom védelmére a hatvani templom felajánlott ugyan egy vasrácsot, de az a célnak nem felelt meg, így a plébános már nem tudta a vandál kezektől megvédeni az épület maradványait.¹²⁷

1961

Telekönyvi adatok szerint Vácrátót Egyházközségénél külsőségek között a kígyósi kápolna hrsz. 695 (másutt 2629), a telek mérete 58 négyszögöl.

A 2011. évi terepbejárás eredménye

2011 tavaszán sikerült dr. Balog Ágnesnek a korabeli térképeket a mai műholdfelvételekkel összevetni és elsősorban a hajdani földutak jelenkori térképre rajzolásával beazonosítani a kápolna feltételezett helyét. A meghatározás azért volt nehéz feladat, mert a hajdani pincesorok már épületmaradványai sem láthatók, sőt idős vácrátótiak sem tudtak az összeszántott hajdani parcellák és földutak helyén tájékozódni.

A térképekről megállapítható volt, hogy a kápolna kb. 200 méterrel a tengerszint felett épült. Az épület észak-déli tájolású volt, azaz a kápolna hajója elé emelt torony a kereszttel a mai Gödöllői út irányába nézett. Helyén manapság a két egybefüggő szántást (régén Alsónagy- és Felsőnagykiós) elválasztó köves bokorsor (régén ez volt a pincesor) megszűnik és az egybefüggő erdőségbe torkollik. A helyszínen elszórva még található az épületből kötőanyagból szennyezett, megmunkált kődarabok. A tavaszi terepbejárás során a Szódi Helytörténeti Alapítvány tagjának, Bottyányi Istvánnak sikerült a még kevésbé zöldellő aljnövényzetben felfedeznie egy a kápolnából, vagy a mellette álló keresztből származó megmunkált, többszörösen tagolt homokkő¹²⁸ oszlopot. Az oszlop 115 cm magas, alsó mérete: 65 cm x 55 cm, felső mérete: 50 cm x 50 cm. Mint az korábban olvasható volt a templom oltáraszta falazott, keresztelőkúttal pedig nem rendelkezett. Felmerül a kérdés, vajon a helyszínen fellelt berendezési tárgy milyen funkcióval bírt? Az bizonyosan kizárható, hogy a borospincékben bármilyen célt szolgált volna egy ilyen több száz kilogrammos kőfaragvány. Vélhetően csak azért maradt a helyszínen, mert monolit. Ha több, könnyebben mozdítható darabból állt volna, akkor ezt is elhordta volna a környékbeli lakosság és beépítette volna az új családi házakba.

Még nagyobb a valószínűsége annak, hogy a műemléki topográfia által is megemlélt, a kígyósi kápolna mellett valaha állt, Heidfeld Ferenc által állíttatott feszület alsó része lehet az előkerült lelet. Ennek a 20. század közepén is már csak hasáb alakú talpzata volt meg, rajta az elmosódott felirattal: „H. F. + MDCC...” A kőfaragványon sajnos ma már semmilyen felirat nem olvasható. Az bizonyos állítható a lelet eredete a 191 éve épült kápolnához, vagy a mellette álló feszülethez köthető.

Az elpusztult épület pontos elhelyezkedése az Egységes Országos Vetületi Rendszerben Y: 265809, X: 662416 (DD.DDD° WGS84 Lat: 47.735954°, Lng :19.212985°).

Az épületről kevés fotó maradt fent. A bemutatott képeken (6. és 12. oldalon) kápolna romjai valamikor az 1960-as évek elején láthatók.¹²⁹

A kápolna helyén fellelt kőoszlop (balra és lent)

127 Irattár 1960.

128 Vélhetően naszálykő.

129 Köszönet a fényképek rendelkezésre bocsátásáért Mireisz Leyer János váci műtárgybecsüsnek!

Összegzés

A helytörténetírás olyan, mint amikor egy törött tükröt cserepenként kívánunk újra összeállítani. E szerény kötetben a szerző is erre tett kísérletet. Kutatása során a két falu egy-egy egyházközségéhez, Sződhez és Vácrátóhoz is tartozó mára megsemmisült kicsiny kigyósi kápolna szomorú véget ért történetét szeretne volna megismertetni a Tisztelt Olvasóval.

A 20. század derekára igazából gazdátlan, a Kigyós-hegy szőlőkultúrájának megszűnésével már a senkiföldjén maradt és másfélszáz év után elpusztult épületnek ma már csupán néhány mementóját ismerjük. Ezek legfontosabbika a rátóti templomban látható hajdani oltárkép, mely még őrzi a kincset talált juhász templomának romantikus legendáját. Kutatásunk során sikerült lokalizálni a kápolna két másik nagyméretű, korabeli szakrális festményét, amelyek a vácrátóti templom orgonája melletti falon találhatóak. A terepbejárás során a hajdani pincesoron sikerült fellelni a kápolna vagy a mellette álló feszület egy megmunkált, tagolt homokkő oszlopát. Egyedül a templomocska harangjának sorsát nem sikerült az elmúlt években teljes mértékben, megnyugtató módon feltárni.

Fontos megjegyezni a lakott települések közötti viszonylagos távoli elhelyezkedés, az állandó misézés hiánya, a környékbeli lakosság háború utáni kielégíthetetlen építőanyag éhsége is elősegítette az épület lassú pusztulását.

A Szódi Helytörténeti Alapítvány jelen kiadványával elsősorban a figyelmet szeretné felhívni a település- és egyháztörténeti kutatások fontosságára. Azokra a kulturális örökségek közé sorolható mára letűnt értékeinkre, melyek emléke az élő nemzedékekben egyre halványul.¹³⁰

A szerző hálás köszönetet mond mindazoknak, akik adatokkal, szövegfordítással, fotóval, vagy más információval járultak hozzá a dolgozat sikeréhez: Horváth Mátyásnak (Vácrátót) a szöveg lektorálásáért, dr. Balog Ágnesnek (Vácrátót) a kápolna pozíciójának térképes meghatározásáért, Mireisz Leyer Jánosnak (Vác) a két épületfotóért, Kovács Józsefnek (Vácrátót-Vác) a latin nyelvű Canonica Visitatio magyarra fordításáért, míg Bottyányi Istvánnak (Sződ) a terepbejárásban nyújtott segítségéért.

Vác Rátóti 7. A. Templom kápolna

Via: Győrújváros
2. darab 1. sz. I. 2. 20
3. darab 2. sz. II. 2. 50

240
480
240

Újra felkötve 20 k. melyt
a templom hátsó részén felvettük

Vác 1940. január 22. én

C. S. S. S. S.

Vácrátóti Templom
sz. kápolna

Győrújváros

templomok

Források

- Adattár** Csatár – Hovhannesian - Oláh: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye adattára (Bp., 1939)
- Almanach** Magyar katolikus almanach II. (Bp., 1988)
- Borosy-Szabó** Borosy András-Szabó Attila: Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési iratainak regesztái, Igazságszolgáltatási iratok III. 1721-1740 (Bp., 2000)
- Borovszky** Dr. Borovszky Samu: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye I. kötet (Bp., 1910)
- Botanikus kert** Botanikus kert – Vácrátót (Vácrátót, 1984)
- Böőr-Szabó** Böőr László – Szabó Attila: Vácrátót – Száz magyar falu könyvesháza (Bp., 2000)
- Chobot** Chobot Ferenc: A Váczi egyházmegye történeti névtára I. kötet (Vác, 1915)
- Csocsán** Prof. Dr. Váralljai Csocsán Jenő: Három Pest megyei falu népesedése a XVIII. század második felében (Szöd, Vácrátót és Csomád), In. Történeti statisztikai közlemények (Bp., 1959)
- Dercsényi** Dercsényi Dezső (szerk.): Magyarország műemléki topográfia V. kötet, Pest megye műemlékei II. (Bp., 1958)
- Dunakanyar** Dunakanyar – a Közép-Dunavidéki Intéző Bizottság tájékoztatója (folyóirat)
- Erdei** Erdei Ferenc: Futóhomok. A Duna-Tisza köz földje és népe (Bp., 1937)
- Fényes** Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára (Pest, 1851)
- Földtani** Földtani közlöny
- Galántai** Galántai Miklós: A vácrátóti botanikus kert története, In. Dunakanyar – a Közép-Dunavidéki Intéző Bizottság tájékoztatója 1985/1. sz.
- Galgóczy** Galgóczy Károly: Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye mographiája III. rész (Bp., 1877)
- Gyűjtemény** Tudományos gyűjtemény IX. kötet (Pesten, 1827)
- H.D. Szöd** Historia Domus Szödiensis (1740-től)
- H.D. Vácrátót** Historia Domus Vácrátótiensis (1922-től)
- Helységnév** A Magyar Köztársaság helységnévtára (Bp., 2001)
- Hírmondó** Vácrátóti hírmondó – Vácrátót község önkormányzatának lapja
- Holl** Holl Béla: A váci püspöki egyházlátogatási jegyzőkönyvek protestáns vonatkozású bejegyzései a 18. században (Bp., 2004)
- Horváth** Horváth Mátyás: Vácrátót betelepülése és a szlovák kultúra nyomai (szakdolgozat, Szeged, 2006)
- Irattár** Vácrátóti plébánia irattára (levéltára)
- Káldy-Nagy** Káldy-Nagy Gyula: A budai szandzsák 1546-1590. évi összeírásai (Bp., 1985)
- Karcsú** Karcsú Antal Arzén: Vác város története I.-IX. (Vác, 1880-1888)
- Katolikus** Magyar Katolikus lexikon (Bp., 2007)
- Nagylexikon** Magyar Nagylexikon (Bp., 2000)
- Néprajzi** Magyar néprajzi lexikon (Bp., 1981)
- Novák** Novák László Ferenc: Mária Terézia úrbéri összeírása Pest-Pilis-Solt vármegyében (Nagykőrös, 2005)
- Protocollum** Protocollum Ecclesiae Filialio Rátóth Scribi Coeptum Anno Domini 1811
- Regulák** Szódi Promontoriumhoz tartozando Regulák, kelt: Kerepesen, 1753 (Szódi Helytörténeti Alapítvány archívuma)
- Sematizmus** A Váci Egyházmegye schematizmusai
- Statisztika** Magyarország történeti statisztikai helységnévtára 15. Pest megye (szerk.: Horváth Lajos-Kovacsics József, Bp., 2000)
- Számadás** Számadás a szódi róm. kath. plébánia és fi ókegyházai kegyes alapítványairól (1906, 1914)
- Számadási könyv** A kiscsörögi szőlősgazdák számadási könyve 1807-1891 (Tragor Ignác Múzeum, Vác)
- Szántó-Zombori** Szántó Konrád-Zombori István (szerk.): Egyházlátogatási jegyzőkönyvek katalógusa 2., Váci Egyházmegye (Bp., 1997)
- SZHA** Szódi Helytörténeti Alapítvány archívuma
- Szilárdfy** Szilárdfy Zoltán: Lelkiségtörténeti motivációk a két Althann művészeti hagyatékában (Vác, 2010)
- Táborosi** Táborosi Sándor: 800 éves Vácduka (Vácduka, 1997)
- Térkép** 1883. évi kataszteri térkép, RÁTÓT kisközség Haraszt és Hosszúvölgy pusztákkal együtt Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyében (Polgármesteri Hivatal, Vácrátót)
- Topográfia** Magyarország régészeti topográfia 9. kötet, Szobi és Váci járás (szerk.: Torma István, Bp., 1993)
- Törzsvagyon-könyv** A szódi róm. kath. egyház törzsvagyon-könyve (kelt: 1889, 1908)
- Tragor 1908** Tragor Ignác: Vác története 1848-49-ben (Vác, 1908)
- Tragor 1923** Tragor Ignác: Váci érdekességek (Vác, 1923)
- Tragor 1935** Tragor Ignác: Vác és határának hely- és ingatlannevei (Vác, 1935)
- Váci polgár** Váci polgár közéleti lap
- Váci hírlap** Váci hírlap - helyi és vidéki érdekű társadalmi hetilap
- Varga** Varga Lajos: A Váci egyházmegye történeti földrajza (Vác, 1997)
- Vasárnapi újság** Vasárnapi újság képes hetilap
- Visitatio** Canonica Visitatio Szöd (anno 1746, 1754, 1760, 1777, 1810, 1828)
- Volentics 1998** Volentics Gyula: A templom mint liturgikus tér (diplomadolgozat, Vác, 1998)
- Volentics 2005** Volentics Gyula: Szöd község történeti monográfiája 1255-2005 (Szöd, 2005)
- Volentics 2006** Volentics Gyula: A Mayerffy család és szőlőművelésük Szöd környékén (In. Gödi almanach 2006, Göd, 2006)
- Volentics 2008** Volentics Gyula: Mária Terézia szódi látogatásának szájhagyománya és plébánia építésének története (Szöd, 2008)
- VPKL Szöd** Váci Püspöki Káptalani Levéltár, Acta Parochiarum Szöd iratai
- VPKL Vácrátót** Váci Püspöki Káptalani Levéltár, Acta Parochiarum Vácrátót iratai

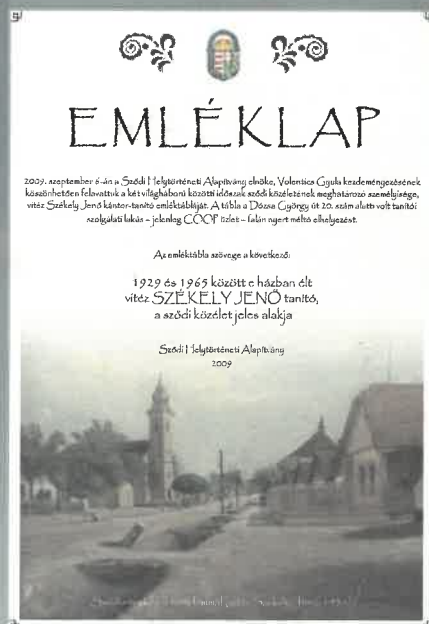
*A kígyósi kápolna korabeli szakrális festményeink egyike
(vácraatóti Szentháromság római katolikus templom)*

E kiadvány szerzője, Sződ helytörténetének kutatója által megálmodott *Szödi Helytörténeti Füzetek* sorozat immár negyedik kötetét tartja a kezében.

A 2003-ban megjelent egyházközségi képeslap és templomismertető füzet elkészítése után 2005-ben jelent meg átfogó, több mint félezer oldalas helytörténeti könyve *Szöd község történeti monográfiája 1255-2005* címmel. 2007-ben e sorozat első köteteként *A szödi iskola története 1766-2007*, valamint 2008-ban második részként napvilágot látott *Mária Terézia szödi látogatásának szájhagyománya és a plébánia építésének története* címmel jelent meg ismét munkája. 2009-ben e kötet kiadója, a *Szödi Helytörténeti Alapítvány* elkészítette és a volt tanítói ház falán elhelyezte a sokoldalú *vitéz Székely Jenő tanító emléktábláját* is. 2010-ben Volentics Gyula nagy sikerrel mutatta be a könyvsorozat harmadik részeként *Szödi tablók könyve 1928-2010* címmel kiadott, 95 képen, több mint 2500 fiatal felsorakoztató általános iskolai portrégyűjteményét.

A falu múltjáról, illetve a 20. században abból kivált, mára önállósult szomszédos településekről nem csak a település lapjában, a *Szödiek Híradójában* publikál több mint egy évtizede rendszeresen, hanem a környék lapjaiban, folyóirataiban, tanulmányköteteiben is rendre megjelennek írásai. A lexikonok Szöd szócikkein kívül ismeretterjesztő cikkeinek, településtörténeti tanulmányainak terjedelme mára elérte a több száz oldalt.

Székely Jenő tanító emléktáblája a Szödi Helytörténeti Alapítvány által készített és elhelyezett.

Szödi Helytörténeti Füzetek 3.

Szödi Helytörténeti Füzetek 3.

